

DOI: <http://DOI.ORG/10.370.75/BAL.2023.02.03>

Относно методиката на преподаване
на учебната дисциплина
„Екологично право“ в юридическите
факултети на Република България

On the Methodology of Teaching
the Subject „Environmental Law“ in the Law
Faculties of the Republic of Bulgaria

Георги Пенчев¹

SUMMARY

This scientific study refers the methods of teaching the subject „Environmental law“ in the law faculties of the Republic of Bulgaria. The attention is on some of its characteristics, giving general conclusions and recommendations about the examined legal regulations and the doctrine.

KEY WORDS

Methods; Educational Subject; Environmental law

¹ Професор, доктор на юридическите науки, Юридически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, e-mail: georgepenchev@abv.bg (Professor, DSc – Law, Faculty of Law at Plovdiv University „Paisiy Hilendarski“, e-mail: georgepenchev@abv.bg).

УВОД

Според Програмата на ООН по околната среда (ЮНЕП)² през последните десетилетия се наблюдава тревожна тенденция към увеличаване на деградацията на състоянието на околната среда в глобален мащаб независимо от полаганите усилия за опазването ѝ³. Същевременно изменението на климата е фактор, който винаги трябва да се има предвид при задълбочаването на тази тенденция⁴. В правната доктрина са налице главно две становища относно екологичното право като отрасъл на правната система. Според една група автори то е комплексен, смесен или „кохерентен“ отрасъл на обективното право⁵, но по мое мнение то е самостоятелен отрасъл на правната ни система, като съм обосновал становището ми с аргументите за наличие на: а) специфични правни институти; б) интерес на управляващите правни субекти в установяването на правна уредба на обществените отношения по опазване на околната среда; и в) специфични правни принципи, характерни само за този правен отрасъл⁶. Независимо от научната дискусия относно мястото на екологичното право в правната система на съответната държава, вън от съмнение според мен е нарастващата му актуалност и значимост не само на национално, но и на регионално и универсално равнище в регулирането на обществените отношения в областта на опазването на околната среда. Смятам, че това обстоятелство обосновава необходимостта от изучаване на учебната дисциплина „Екологично право“ в юридическите факултети на университетите в Република България. За периода до 1990 г. тази учебна дисциплина носи наименование „Правни проблеми

² ЮНЕП е абревиатура от UNEP (United Nations Environment Programme) на Програмата на ООН по околната среда – орган на Общото събрание на ООН.

³ Вж. United Nations Environment Programme. *Saving Our Planet. Challenges and Hopes*. Nairobi, UNEP, 1992, p. 175.

⁴ Вж. напр.: Международна комисия за опазване на околната среда и за развитие. *Доклад: Нашето общо бъдеще*. София, Държавно издателство „Д-р Петър Берон“, 1989, с. 159; О. Оуен. *Опазване на природните ресурси. Втора част*. София, Земиздат, 1989, с. 106 – 113; К. Колчева. *Водна политика и управление на водните ресурси в света и България*. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, 2020, с. 42 – 43; и др.

⁵ Вж. напр. цитираните в тази насока автори от Г. Пенчев в: Г. Пенчев. *Екологично право. Обща част. Учебно ръководство. 3. прераб. и доп. изд.* София, Сиела, 2023, с. 49; D. Hughes. *Environmental Law. Second Edition*. London-Dublin-Edinburgh, Butterworths, 1992, pp. 3 – 13; D. Shelton, A. Kiss. *Judicial Handbook on Environmental Law*. Nairobi, UNEP, 2005, pp. 3 – 4.

⁶ Вж. Пенчев (2023), с. 40 – 43; G. Penchev. *Theoretical Grounds of Environmental Law. Revista Europea de Historia de las Ideas Politicas y de las Instituciones Publicas*, 9 (2015), p. 57.

на опазването на природната среда“, но тогава се възприема по-правилното ѝ по мое мнение наименование „Екологично право“. За един дълъг период (а и понастоящем) в повечето юридически факултети на висшите ни училища, тя е избираема учебна дисциплина. Настоящото научно изследване е съобразено със законодателството на Република България, в сила към 31.01.2024 г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА „ЕКОЛОГИЧНО ПРАВО“

Екологичното право като учебна дисциплина, която се преподава в юридическите факултети на университетите у нас, има своите предмет и задачи. **Предметът** ѝ се състои в изучаването на обективното екологично право в неговата статика и динамика (съответните екологоправни норми и екологични правоотношения). **Основната задача** на екологичното право като учебна дисциплина е да даде на обучаваните лица научни и практически знания за усвояване на екологичното право като обективно право. За целта тя използва постиженията на екологичното право като наука, както и на практиката по прилагане на екологичното законодателство, т.е. на действащото обективно екологично право. Друга задача на тази учебна дисциплина е да създаде навици на студентите да анализират и тълкуват националните нормативните актове, правните актове на Европейския съюз (ЕС) и международните споразумения по опазване на околната среда, от една страна, а от друга, да изследват практиката по прилагането им. Още една (трета) задача на учебната дисциплина „Екологично право“ е да съдейства за изграждането на екологоправна култура и правносъобразно поведение у обучаваните лица.

Понастоящем тази учебна дисциплина не фигурира сред кръга на задължителните учебни дисциплини, изброени в чл. 6, ал. 2 от Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“, приета с Постановление на Министерския съвет № 165 от 12.07.2022 г. (ДВ, бр. 55 от 2022 г.), но фигурира съгласно чл. 8, ал. 2 от същата наредба в кръга на избираемите учебни дисциплини, които задължително трябва да бъдат включени в учебните планове на факултетите на висшите училища, извършващи обучение по специалност „Право“. Освен това чл. 6, ал. 4 от посочената наредба оправомощава факултетния съвет на съответния факултет при тези висши училища да включва в учебния план по специалността „Право“ и други задължителни учебни дисциплини, извън изчерпателно изброените в чл. 6, ал. 2 от нея. От тази правна

възможност по отношение на учебната дисциплина „Екологично право“ засега са се възползвали само два от деветте такива факултети у нас, а именно – юридическите факултети на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и на Русенския университет „Ангел Кънчев“. По мое мнение като се има предвид нарастващата актуалност на екологичните проблеми в национален, регионален и световен мащаб и динамичното развитие на екологичното законодателство както на Република България, така и на ЕС, уместно е учебната дисциплина „Екологично право“ да промени статута си от избираема на задължителна за изучаване в юридическите факултети на нашите университети. За целта трябва да се помисли и за кадровото ѝ обезпечаване. При недостатъчен брой тесни специалисти по екологично право в страната, учени и преподаватели (т.е. хабилитирани или притежаващи образователната и научна степен (ОНС) „доктор“ в това научно направление), би могло като първоначален вариант в разглежданата насока лекциите по тази учебна дисциплина да бъдат поети от преподаватели по административно право и административен процес главно по две причини. От една страна, в учебната дисциплина „Административно право: Специална част“ традиционно фигурира проблематика, свързана с управлението на дейности по опазване на околната среда. От друга, този подход би бил предприет и в памет на академик Петко Стайнов, изтъкнат представител на административното право и административния процес, който е първият наш учен, извършил научни изследвания в областта на екологичното право⁷. Що се отнася до възможността гост-преподаватели да водят лекции по разглежданата учебна дисциплина, сега значителна пречка за реализацията ѝ е разпоредбата на чл. 7, ал. 4, изр. второ от посочената наредба, която ограничава възлагането на лекции по задължителни учебни дисциплини на такива преподаватели до една десета от хорариума на съответната учебна дисциплина. Следователно гост-преподаватели биха могли да преподават тази учебна дисциплина само ако тя е избираема, но не и ако е задължителна при пълния ѝ хорариум по учебния план на съответния факултет. Смятам, че тази разпоредба (т.е. разпоредбата на чл. 7, ал. 4, изр. второ от посочената наредба) има по същество дискриминационен характер и противоречи на чл. 4 от Закона за защита от дискриминация (ДВ, бр. 86 от 2003 г., в сила от 01.01.2004 г., изм. и доп.), поради което е уместно *de lege ferenda* тя да бъде отменена.

⁷ Могат да бъдат изброени редица публикации на този автор в разглежданата област, но сред тях е необходимо да бъде изтъкната монографията му с фундаментално значение от 1970 г. – вж. П. Стайнов. *Защита на природата (правни изследвания)*. София, издателство на БАН, 1970, с. 360.

II. Някои специфични особености на методиката на преподаване на учебната дисциплина „Екологично право“ в юридическите факултети на университетите в Република България

Методиката на преподаване на учебната дисциплина „Екологично право“ има важно практическо значение за придобиването на необходимия обем от знания от студентите с цел не само успешната им подготовка за полагането на семестриален изпит, но и с оглед на упражняването на юридическата професия след дипломирането им, включително по отношение на защитата на субективните екологични права на гражданите у нас⁸. Те ще придобиват все по-голяма актуалност в светлината на сложните за решаване екологични проблеми при все по-осезаемото изменение на климата в световен мащаб. Тя е свързана с определените и използвани от преподавателя подходи (начини) на извършване на обучението на студентите⁹. За целта е необходимо да бъдат посочени по-обобщено поради изискванията за обемни ограничения на настоящата статия някои специфични особености на екологичното право, които го отличават от другите правни отрасли. Препоръчително е те да бъдат изтъквани пред студентите още в началото на лекционния курс по разглежданата учебна дисциплина в светлината на обективен анализ на действащото екологично законодателство и съдебната практика по прилагането му, съчетан с отбелязването и на някои затруднения в правоприлагането и причините за тях.

Първо, необходимо е да се изтъкне обстоятелството, че екологичното право (за разлика от другите правни отрасли)¹⁰ в най-голяма степен е свързано с опазването на околната среда, особено на природата като

⁸ Вж. в тази насока напр. вж. Пенчев (2023), с. 338 – 360 и цитираната там литература.

⁹ В справочната ни литература думата „методика“ се определя като „Съвкупност от методи за обучение в нещо, за практическото извършване на някоя дейност“. s.v. „методика“. *Зиновиев, Бошнаков. Речник на българския език* [онлайн] <https://technik.chitanka.info/w/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0> [достъпно на 27.01.2024].

¹⁰ Относно разграничението на екологичното право от някои други правни отрасли, като конституционното, административното, гражданското, трудовото и наказателното право. Вж. напр. Пенчев (2023), с. 49 – 57 и цитираната там литература.

неин основен елемент и обект на правна защита. Тя от своя страна е жизнена среда и основа за трудовата и другите видове дейност на човека¹¹. Това е така, защото то регулира обществените отношения в разглежданата област по-цялостно (т.е. интегрално, пълномащабно) въз основа на комплексен (системен) подход в решаването на съответния екологичен проблем на обществото. Предметният му обхват включва твърде разнообразни обществени отношения, свързани както с опазването на околната среда (респективно нейните компоненти) от замърсяване, така и с рационалното, устойчиво използване на природните ресурси¹². Във връзка с това на студентите трябва да се изтъкнат и следните характерни особености на природата като елемент на околната среда и обект на правна защита. А именно, че тя: а) не е създадена от човека за разлика от другите вещи, които са създадени от него; б) се развива и функционира въз основа на обективно действащи закони, които все още не са достатъчно опознати от съвременната наука, т.е. те са в процес на непрекъснато опознаване от човека; в) е сложна система от взаимно свързани компоненти (т.е. екосистеми, природни ресурси) и качеството ѝ на интегрален обект на правна защита трябва винаги да се има предвид от органите, вземащи управленски решения във всяка държава¹³.

Второ, трябва да се посочи фактът, че екологичното законодателство на Република България е разпръснато в много на брой и различни по ранг нормативни актове (законови и подзаконови)¹⁴, а това в известна степен създава затруднения в анализа и прилагането му (включително в усвояването на необходимия обем знания при подготовката за семестриалния изпит по разглежданата учебна дисциплина от студентите).

¹¹ Във връзка това, руският учен юрист-еколог М. Бринчук отбелязва, че другите отрасли на правото регулират обществени отношения по повод на „социалната среда“, докато само екологичното право е ориентирано към регулирането на обществените отношения по повод на „заобикалящия човека природен свят“, а природата и нейните компоненти са „главния обект“ на обществените отношения, регулирани от екологичното право – вж. М. Бринчук. Специальный правовой режим природных ресурсов – основа природо ресурсного права. *Государство и право*, 11 (2021), с. 67.

¹² Вж. Пенчев (2023), с. 37 – 39 и цитираната там литература.

¹³ Аналогично становище в руската екологоправна доктрина се поддържа от М. Бринчук, който на тази основа лансира идеята за природата като „обществено достояние“ или „общо благо“ – вж. М. Бринчук. Природа – публичное благо. *Государство и право*, 8 (2013), с. 21 – 22, както и О. Колбасов, който подчертава обективния характер на природните закони и необходимостта от опознаването им, и на тази основа, „за управление на развитието на обществото в хармония с природата“ – О. Колбасов. Терминологические блуждания в экологии. *Государство и право*, 10 (1999), с. 34.

¹⁴ Относно структурното подразделяне на законите в областта на опазването на околната среда в нашата страна, вж. Пенчев (2023), с. 80 – 85.

В този смисъл са необходими повече усилия при тази подготовка от тях не само с оглед на използването на съответната литература и интернет ресурси, но и на нормативните актове в разглежданата област. Освен това значително по количество са и правните актове на ЕС по опазване на околната среда със задължителен характер за държавите членки (регламенти, директиви и решения). Следователно студентите в юридическите факултети у нас трябва да бъдат наясно и с това предизвикателство, което евентуално е нужно в бъдещата им работа с това законодателство, т.е. на национално и на европейско равнище.

Трето, трябва да се отбележат обективно и някои слабости в нашето екологично законодателство (например несполучлива редакция на някои разпоредби, чести изменения и допълнения в нормативните актове и пр.¹⁵) и в практиката по прилагането му (например противоречива или неправилна съдебна практика по тълкуването и прилагането на закона, изискваща приемането на тълкувателно решение по чл. 124, ал. 1 от Закона за съдебната власт – ДВ, бр. 64 от 2007 г., изм. и доп.)¹⁶, които в някои случаи снижават неговата ефективност. Във връзка с това следва да се подчертае и обстоятелството, че екологичното законодателство както на Република България, така и на ЕС, се развива твърде динамично, което изисква и от студента, и от дипломирания юрист перманентно наблюдение за неговото актуално състояние при решаването на казуси, свързани с опазването на околната среда.

Четвърто, необходимо е да се изтъкне фактът, че в екологичното законодателство са навлезли в употреба редица термини и понятия¹⁷, ко-

¹⁵ Вж. напр. Г. Пенчев. Някои слабости в екологичното законодателство. *Съвременна право*, 1 (2004), с. 48 – 52. Дискусионен е и проблемът с голямото количество дефиниции на правни понятия в разпоредбите на някои закони у нас. Например в § 1 от Допълнителните разпоредби (ДР) на Закона за опазване на околната среда (ЗООС – ДВ, бр. 91 от 2002 г., изм. и доп.) фигурират над 70 дефиниции на правни понятия. Вж. относно проблема с количеството дефиниции на правни понятия в нормативните актове у нас, напр. Пенчев (2023), с. 31 – 35 и цитираната там литература.

¹⁶ Вж. напр. Н. Христова. *Административноправен режим на националните паркове*. София, Дамян Яков, 2018, с. 140 – 142, по отношение на съдебната практика спрямо законосъобразността на заповедите за обявяване на защитени територии по чл. 39 от Закона за защитените територии (ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп.).

¹⁷ Върху разликата между „термин“ и „понятие“ обръща внимание в правната ни литература Л. Караниколов – вж. Л. Караниколов. За езика, понятията и термините в Данъчноосигурителния процесуален кодекс. *Общество и право*, 6 (2017), с. 75, където подчертава, че: „Понятието е отражение на познатата действителност в съзнанието на

ито са заимствани от и характерни за други отрасли на науката, например география, биология, геология, химия, физика, инженерни науки и пр. Ако някои от тях не са дефинирани в разпоредби на нормативния акт, те трябва да се анализират и изследват въз основа на съдържанието им в специализираната екологична литература. Следователно студентите в юридическите факултети трябва да проявяват необходимата любознателност и усърдие в използването на специализирана екологична литература, както и да търсят контакти със специалисти еколози, за да разберат по-добре смисъла и съдържанието на тези разпоредби от нормативните актове на екологичното законодателство, в които се употребяват термини и понятия, характерни за други отрасли на науката. Във връзка с това следва да се подчертае необходимостта от широка обща култура не само в областта на отделните отрасли на правната наука, но и в областта на другите отрасли на науката и особено географията и биологията, за да може по-пълноценно да се анализират и тълкуват съответните разпоредби на екологичното законодателство. По този начин още от студентските си години юристите трябва да се стремят към любознателност и трудолюбие в разглежданата насока, за да могат впоследствие след дипломирането си да се ориентират по-точно в изясняването на смисъла и съдържанието на съответната терминология, залегнала в екологичното законодателство.

Пето, екологичното законодателство е сложна и твърде често трудна материя за правоприлагане поради комплексния характер на екологичните проблеми и необходимостта от отчитане на връзката между екосистемите¹⁸, респективно природните ресурси¹⁹, както и поради обстоятелството, че резултатът от екологичното правонарушение понякога се проявява в твърде по-късен момент от извършването му. Поради това

хората, а терминът е словесно обозначение на понятието, той е съкратено наименование, резюме, заглавие на понятието. Правната терминология се схваща като система от специални думи и словосъчетания, които отговарят на съответните понятия.“

¹⁸ Правното понятие „екосистема“ е дефинирано в § 1, т. 17 от ДР на Закона за биологичното разнообразие (ЗБР – ДВ, бр. 77 от 2002 г., изм. и доп.), където е указано, че: „Екосистема“ е динамичен комплекс от растителни, животински и микроорганизмови съобщества и тяхната нежива околна среда, които си взаимодействат като функционална единица със специфични взаимосвързани процеси и специфичен общ облик.“

¹⁹ В тази насока руският учен юрист-еколог О. Колбасов е изразил разочарованието си от недостатъчното отчитане на връзката между природните ресурси в законодателството като посочва, че „правото никога не е възприемало природата всестранно, в пълна и полезна ценност, пълен обем, в нейната цялост“ – вж. О. Колбасов. Завещание екологам. *Журнал российского права*, 5 – 6 (2000), с. 89.

препоръчително е да се изтъкне в хода на лекционния курс по екологично право необходимостта от приоритетното отделяне на внимание върху превантивните правни средства за опазване на околната среда като оценката на въздействието върху околната среда²⁰, екологичната оценка на планове и програми²¹, информация за околната среда²² и пр., с цел предотвратяване на деградацията на състоянието на околната среда. Дори и от финансова гледна точка е по-уместно да се предприемат превантивни мерки за опазване на околната среда за реализацията на определена дейност, отколкото да се покриват разходите, включително по възстановяване на състоянието на вече наднормено замърсената или увредена околна среда. При това екологичните вреди имат своя специфика, която практически затруднява цялостното им поправяне (обезщетяване)²³.

Шесто, трябва да се посочи обстоятелството, че екологичното право е призвано да спомогне за установяването на разумен баланс между икономическите и екологичните интереси на обществото²⁴ с цел постигането на устойчиво развитие²⁵. Тази цел е трудна за реализиране във всяка държава²⁶ и за успешното ѝ постигане се изисква екосистемен

²⁰ Вж. чл. 81 – 83 и чл. 92-102 от ЗООС.

²¹ Вж. чл. 81 – 91 от ЗООС.

²² Вж. чл. 17 – 31 от ЗООС.

²³ Вж. относно спецификата на екологичните вреди напр. Пенчев (2023), с. 384 – 385 и цитираната там литература.

²⁴ Вж. напр. Г. Пенчев. Правни аспекти на съотношението между екологичните и икономическите интереси. *Съвременно право*, 1 (1994), с. 77 – 82.

²⁵ Правното понятие „устойчиво развитие“ е дефинирано в § 1, т. 50 от ДР на ЗООС, където е указано, че: „Устойчиво развитие“ е развитие, което отговаря на нуждите на настоящето, без да ограничава и нарушава способността и възможността на бъдещите поколения да посрещат своите собствени потребности. Устойчивото развитие обединява два основни стремежа на обществото: а) постигане на икономическо развитие, осигуряващо нарастващ жизнен стандарт; б) опазване и подобряване на околната среда сега и в бъдеще.“ Смятам, че законодателят в тази дефиниция е имал предвид разумното съчетаване на екологичните и икономическите интереси на обществото, при отчитане интересите и на бъдещите поколения, свързани с благоприятна околна среда.

²⁶ В разглежданата насока О. Колбасов подчертава съществуването на „антагонизъм между два типа ценности – „природната среда и имуществото (имущественото богатство и свързаната с него власт)“, а за преодоляването му предлага „промяна на начина на мислене“ и „разбирането за човешките ценности“, като заключава, че екологичното право трябва да играе „колосална историческа роля“, а именно да бъде „противовес на цялото друго право, което стои на стража на имущественото богатство и свързаната с него власт“ – вж. Колбасов (2000), с. 90. Струва ми се, че той има предвид ролята на екологичното право за преодоляване на възникнали противоречия между

(комплексен) подход при: а) анализа на съответния екологичен проблем и причините, които са го породили; б) съставянето на нормативни актове по опазване на околната среда; в) предприемането на ефективни мерки за опазването на околната среда. Като отбелязва различни становища в доктрината и в съдебната практика по определен екологичен проблем, преподавателят би могъл да насърчава студентите към стремеж за анализ, обобщаване и изграждане на собствено мнение за решаването на екологичния проблем, за да стимулира у тях способност към самостоятелно логическо и творческо мислене, а не единствено към „механично“ запаметяване и възпроизвеждане впоследствие на преподаваната материя. За целта е уместно да се изтъква на студентите необходимостта от обосноваване на мненията им с аргументи като се използват разнообразни подходи (например дискусия, курсова работа, тест и пр.). Именно придобиването на опит в юридическата аргументация и то още от периода на следването на студента в юридическия факултет на съответния университет ще бъде добра основа за успешна професионална кариера след дипломирането му.

Седмо, освен традиционно използвания подход, при който на студентите се посочват още в началната лекция необходимите за подготовка за семестриалния им изпит литература, интернет ресурси, нормативни актове и селективна съдебна практика, би било полезно да им се подчертава от преподавателя значимостта на околната среда, включително природата, като интегриран обект на правна защита, за да се стимулира у тях чувството на любов към природата и необходимостта от нейното опазване при отчитане на обществените интереси не само на сегашните, но и на бъдещите поколения. За целта може да се изтъкне пред студентите, от обща географска и биологична култура, че: а) Република България не е голяма по територия държава, но за сметка на това в нея фигурират твърде разнообразни природни дадености и ландшафти (планини, реки, езера, долини, равнини, гори, забележително Черноморско крайбрежие и пр.), които са много добра основа за развитието на различните отрасли на националното стопанство и особено на туризма; б) на тази, на пръв поглед, малка територия на страната ни е налице изключително богато биологично разнообразие, което е добра основа за развитието на селското, горското, ловното и рибното стопанство, както и на медицината (напр. различните лечебни растения са използвани още от древността в народната ни медицина); в) наличието на голямо количество

екологичните и икономическите интереси на обществото в случаите, когато се отдава предимство на икономическите пред екологичните интереси.

минерални води у нас е потенциал не само за търговската им употреба, но и за балнеоложки цели, и пр. Отбелязването на тези и други подобни екологични факти в хода на лекционния курс по екологично право несъмнено ще спомогне за поддържането не само патриотичното чувство на обучаваните, но и за естетическото удовлетворение от красотата на природата в родината ни²⁷, както и за стремеж околната среда, вкл. природата като неин основен компонент, да бъде опазвана в максимална степен с правните средства на екологичното право. По този начин ще се постигне изграждането у студентите на високо екологично съзнание и култура, които от своя страна са благоприятна предпоставка за развитието и на екологичното им правосъзнание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат от разгледаната правна уредба могат да бъдат направени някои по-общи изводи и препоръки за нейното усъвършенстване.

1) Учебната дисциплина „Екологично право“ в юридическите факултети на университетите у нас ще придобива нарастваща актуалност поради увеличаващата се деградация на околната среда в глобален мащаб, детерминирана особено от изменението на климата и динамичното развитие на законодателството по опазване на околната среда на Република България и на ЕС, а също и на международното екологично право. Уместно е тези факултети перманентно да обмислят възможността за включването на учебната дисциплина „Екологично право“ в кръга на задължителните за изучаване такива дисциплини в учебните им планове.

2) Назряла е необходимостта от създаването на повече кадри, тесни специалисти (учени и преподаватели с оглед на хабилитация или придобиване на ОНС „доктор“) в областта на екологичното право. При недостатъчно количество такива специалисти у нас първоначално преподаването по тази учебна дисциплина би могло да се извършва от хабилитирани преподаватели или преподаватели с ОНС „доктор“ в областта на административно право и административен процес.

3) Уместно е *de lege ferenda* Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ да бъде изменена и допълнена, както следва:

а) в чл. 6, ал. 2 се правят следните допълнения:

²⁷ В тази насока особено значение имат Законът за защитените територии (ДВ, бр. 133 от 1998 г., изм. и доп.) и ЗБР.

„22. Екологично право.“

б) в чл. 7, ал. 4, думите накрая „По този ред може да се възлагат лекции общо до една десета от хорариума по съответната дисциплина“ се заличават.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Hughes, D. *Environmental Law. Second Edition*. London-Dublin-Edinburgh, Butterworths, 1992.

Penchev, G. Theoretical Grounds of Environmental Law. *Revista Europea de Historia de las Ideas Políticas y de las Instituciones Públicas*. Malaga, 9 (2015), pp. 53 – 59.

Shelton, D., and Kiss. A. *Judicial Handbook on Environmental Law*. Nairobi, UNEP, 2005.

United Nations Environment Programme. *Saving Our Planet. Challenges and Hopes*. Nairobi, UNEP, 1992.

Бринчук, М. Природа – публично благо. *Государство и право*, 8 (2013), с. 15 – 26 (Brinčuk, M. Priroda – publichnoe blago. *Gosudarstvo i pravo*, 8 (2013), s. 15 – 26).

Бринчук, М. Специальный правовой режим природных ресурсов – основа природоресурсного права. *Государство и право*, 11 (2021), с. 66 – 80 (Brinčuk, M. Special'nyj pravovoj režim prirodnyh resursov – osnova prirodno-resursnogo prava. *Gosudarstvo i pravo*, 11 (2021), s. 66 – 80).

Зиновиев, Бошнаков. *Речник на българския език* [онлайн] <https://rechnik.chitanka.info/w/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0> [достъпно на 27.01.2024] (Zinoviev, Boshnakov. *Rechnik na balgarskia ezik* [onlayn] <https://rechnik.chitanka.info/w/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0> [dostapno na 27.01.2024]).

Караниколов, Л. За езика, понятията и термините в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс. *Общество и право*, 6 (2017), с. 74 – 85 (Karanikolov, L. Za ezika i ponyatiyata v Danachno-osiguritelniya protzesualen kodeks. *Obshestvo i pravo*, 6 (2017), s. 74 – 85).

Колбасов, О. Завещание экологам. *Журнал российского права*, 5 – 6 (2000), с. 89 – 90 (Kolbasov, O. Zavešanie èkologam. *Žurnal rossijskogo prava*, 5 – 6 (2000), s. 89 – 90).

Колбасов, О. Терминологические блуждания в экологии. *Государство и право*, 10 (1999), с. 27 – 37 (Kolbasov, O. Terminologičeskie bluždanija v èkologii. *Gosudarstvo i pravo*, 10 (1999), s. 27 – 37).

Колчева, К. *Водна политика и управление на водните ресурси в света и България*. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2020 (Kolcheva, K. *Vodnata politika i upravlenie na vodnite resursi v sveta i Balgaria*. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“, 2020).

Международна комисия за опазване на околната среда и за развитие. *Доклад: Нашето общо бъдеще*. София, ДИ „Д-р Петър Берон“, 1989 (Mezhdunarodnata komisiya za opazvane na okolnata sreda i za razvitie. *Doklad: Nasheto obshto badeshte*. Sofia, DI „Dr. Petar Beron“, 1989).

Оуен, О. *Опазване на природните ресурси. Втора част*. София, Земиздат, 1989 (Ouen, O. *Opazvane na prirodnite resursi, Vtora chast*. Sofia, Zemizdat, 1989).

Пенчев, Г. *Екологично право. Обща част. Учебно ръководство. 3. прераб. и доп. изд.* София, Сиела, 2023 (Penchev, G. *Ekologichno pravo. Obshta chast. Uchebno rakovodstvo. 3. prerab. i dop. izd.* Sofia, Ciela, 2023).

Пенчев, Г. *Някои слабости в екологичното законодателство*. – Съвременно право. София, 1 (2004), с. 47 – 58 (Penchev, G. *Nyakoi slabosti v ekologichnoto zakonodatelstvo*. – *Savremenno pravo*. Sofia, 1 (2004), s. 47 – 58).

Пенчев, Г. *Правни аспекти на съотношението между екологичните и икономическите интереси*. *Съвременно право*, 1 (1994), с. 77 – 82 (Penchev, G. *Pravni aspekti na saotnoshenieto mezhdu ekologichnite i ikonomicheskite interesi*. *Savremenno pravo*, 1 (1994), s. 77 – 82).

Стайнов, П. *Защита на природата (правни изследвания)*. София, издателство на БАН, 1970 (Staynov, P. *Zashtita na prirodata (pravni izsledvaniya)*. Sofia, Izdatelstvo na BAN, 1970).

Христова, Н. *Административноправен режим на националните паркове*. София, Дамян Яков, 2018 (Hristova, N. *Administrativnopraven rezhim na natsionalnite parkove*. Sofia, Damyan Yakov, 2018).